

บทที่ 1

บทนำ

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นจึงทำให้ประเทศไทยมีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตมาก ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่า พันธุ์พืช และป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จากความหลากหลายที่มีอย่างมากระหว่างนี้เอง จึงได้มีการนำเอาทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นใช้เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยมีภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงชันป่าซึ่งมีความหลากหลายของพืชที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เช่น พืชอาหารและพืชสมุนไพรอยู่เป็นจำนวนมาก และหมู่บ้านปศุกิจ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในอีกหลายพื้นที่ที่มีลักษณะดังกล่าว เนื่องจากตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,114 เมตร ล้อมรอบด้วยป่าดิบชื้น และมีลำห้วยไหลผ่าน ทำให้หมู่บ้านมีความชื้นตลอดทั้งปี ด้วยสภาพแวดล้อมเช่นนี้พื้นที่หมู่บ้านปศุกิจ จึงเป็นแหล่งพืชอาหารและพืชสมุนไพรหลากหลายชนิดที่สำคัญที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ มาเป็นระยะเวลาช้านานตั้งแต่อดีตถึงในปัจจุบัน ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายโดยใช้พืชอาหารและพืชสมุนไพรในท้องถิ่นโดยใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรคเวลาเจ็บป่วยควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมานาน ชาวบ้านมีความรู้ว่ามีพืชชนิดใดมีพิษ พืชชนิดใดเป็นยารักษาโรค ภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพึ่งพาตนเองของชุมชนที่สำคัญซึ่งควรรักษาไว้มิให้สูญหายไป

ปัจจุบันการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยของยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างพื้นฐาน อาทิเช่น ถนน ไฟฟ้า สิ่งเหล่านี้ได้ทำลายพื้นที่ป่าซึ่งเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ พืชอาหารและพืชสมุนไพรที่เป็นส่วนหนึ่งของป่าที่ถูกทำลายไปด้วย กับวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นที่ไร้ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์พืชอาหารและพืชสมุนไพรดังกล่าวไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ และปัจจุบันองค์ความรู้เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเริ่มสูญหายไป ส่วนข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามหลักวิทยาศาสตร์ยังคงไม่ชัดเจนอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและสับสนในการใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องอีกด้วย

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของพืชอาหารและพืชสมุนไพรกับการใช้ประโยชน์ในชุมชน โดยทำการวิเคราะห์ชนิดพืชที่ถูกต้องรวมถึงการอธิบายสรรพคุณ ส่วนที่ใช้ วิธีการใช้ ข้อสังเกต และสิ่งที่พึงระวังจากการใช้ประโยชน์จากพืชอาหารและ

พืชสมุนไพร รวมถึงการร่วมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการหาแนวทางเพื่อส่งเสริมและอนุรักษ์พืชอาหารและพืชสมุนไพรในพื้นที่ชุมชนบ้านปิตุคี อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน ตลอดจนอาจขยายพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งจะไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ทราบบริบทชุมชนของชุมชนบ้านปิตุคี อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
2. ทราบชนิดและสรรพคุณและวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชอาหารและพืชสมุนไพรของชุมชนบ้านปิตุคี อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อคัดเลือกพืชที่มีศักยภาพและหาแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์พืชสมุนไพรในพื้นที่โดย ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปิตุคี อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ชุมชนทราบรายชื่อพืชอาหารและพืชสมุนไพรของพื้นที่ในเบื้องต้น
2. เพื่อทราบชนิด สรรพคุณและวิธีการใช้ประโยชน์จากพืชอาหารและพืชสมุนไพร
3. นำไปเป็นข้อมูลสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย และพัฒนาพืชอาหารและพืชสมุนไพรจากธรรมชาติในด้านเศรษฐกิจต่อไป
4. นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพืชอาหารและพืชสมุนไพรไปสู่เยาวชน ให้เกิด การศึกษาค้นคว้า เรียนรู้การใช้ประโยชน์พืชอาหารและพืชสมุนไพร และตระหนักถึงคุณค่าของพืชสมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

แบ่งขอบเขตศึกษาเป็น 3 พื้นที่ดังนี้คือ (1) พื้นที่ในหมู่บ้านปิตุคิ (2)พื้นที่ทำการเกษตรในหมู่บ้านปิตุคิ (3)ป่าชุมชน บ้านปิตุคิ ตำบลยางเปียง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการเดินสำรวจตามขอบเขตด้านพื้นที่ 3 บริเวณ สัมภาษณ์วิธีการใช้ประโยชน์จากพืช สรรพคุณ ส่วนที่ใช้ วิธีการใช้ ข้อสังเกต และสิ่งที่ต้องพึงระวังจากการใช้ประโยชน์จากพืชอาหารและพืชสมุนไพร ศึกษาการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรสำหรับเป็นอาหาร ยารักษาโรคและบำรุงร่างกาย เก็บตัวอย่างของพืช ถ่ายภาพเพื่อวิเคราะห์ชนิดพืชจากหนังสือ ผู้รู้และพิพิธภัณฑ์พืช

ขอบเขตด้านประชากร

ชุมชน (ผู้รู้ / ผู้นำ / แกนนำ / ชาวบ้าน) ครูและนักเรียน โรงเรียนบ้านปิตุคิ บ้านปิตุคิ ตำบลยางเปียง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลา 14 เดือน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2555 ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556